

Ако погледате из авиона Јордан, „светионик умереног ислама”, како тврди државна пропаганда, он почиње тамо где плаветнило мора и зеленкасто тло уступе место сивкастом пространству песка и камења. Хашемитска краљевина представља капију огромне, пустињске Арабије. Место Јордана на мапи светске вегетације открио сам из висине, на ранијим летовима ка далеким земљама. Авиони у арапске престонице углавном слећу ноћу. Свануло је док сам се возио ка Акаби, јединој јорданској луци и летовалишту на Црвеном мору. Акаба нуди пријатну мешавину два света - и има 40 пута мање хотелских соба од индустријализованог туризма египатског Шарам ал-Шеика.

Акабом је почело и моје претходно путовање Јорданом. Петнаестак година раније у овај комад Арабије дошао сам зарђалим југословенским бродом (данас би рекли хрватским), трајектом који је, пошто је одслужио своје на јадранским маршрутама, упослен да превози египатске гастарбајтере. Велики брод, на коме је те 1991. било само неколико Европљана и данас плови искључиво зато што постоји држава Израел, десетак километара широка копнена препрека која раздваја две арапске државе.

Био је то много занимљивији начин да се ступи на тло Арабије. Мада, кратка пловидба која спаја два дела арапског света - један, богат нафтом, и други, богат сиротињом - почињене ружним утиском. Укрцавање претовареног брода египатска полиција је завршавала немилосрдно ударајући дрвеним штаповима по гомили жгољавих мушкараца (међу путницима скоро да није било жена) који су се тискали на доку. Већина ће, само са белим завежљајем или кесом у руци, морати да сачека још два дана до следећег испловљавања ка обећаној пустињи. Сањана дестинација мојих сапутника није био Јордан, држава која нема изворе „црног злата”, већ Саудијска Арабија, удаљена само петнаестак минута вожње од Акабе, града уз чију обалу расту неке врсте најлепших корала.

Али, већина Египћана са брода коме сам заборавио име, била је принуђена да остане у Јордану. Чак су и владари ове државе, невољно као и египатски радници, у Јордан стигли из иностранства. Нема компликованијег питања за људе који живе у Јордану од онога - одакле сте. Границе њихове домовине су вештачке - праве линије које обележавају комадић огромне пустиње прошаран величанственим масивима и кањонима и „зачињен” делићем Свете земље, стазама којима су корачали Мојсије и Јован Крститељ. Британци су Трансјорданију (данашњи Јордан) лењиром нацртали 1920. године на северозападном крају Ал Џазире, „полуострва”, како Арапи називају земљу коју свет зове Арабија.

„Хашемитску Арабију” (Хашем, оснивач лозе, био је прадеда пророка Мухамеда) Британци су створили као државу за свог мање важног савезника у ратовима из прве половине прошлог века. Лондонским картографима који су делили остатке Отоманске империје није било важно то што Хашемити никада нису живели на „каменој Арабији”, која им је додељена. Брата првог јорданског владара Британци су поставили за првог краља Ирака, случајне државе која није требало да буде створена. Да су британски интереси и хирови били другачији, земља коју зовемо Јордан могла је да постане источна Палестина, јужна Сирија или северозападна (Саудијска) Арабија.

Џефри Неш, један од биографа британског империјализма, пише о спорту, „језичкој игри” коју назива „уочи расу или нацију”. Њу су британски аристократски вагабунди (оба пола) на Блиском истоку играли много боље од осталих такмаца у јагми за територијама, која је наводно била инспирисана „провиђењем” и „европским вредностима”. Они који нису прихватили „британско спонзорство”, пише Неш, који нису дозвољавали да „буду изабрани”, ризиковали су не само да њихова власт, већ „чак и њихова нација... буде одбијена”. Породица Сауд, најлукавије британске „спонзоруше”, добила је највеће парче Арабије. Мање способним, али ипак лојалним Хашемитима на британској тацни сервирани су Ирак и Јордан, територије о којима су мало знали и с муком разумевали.

Британци су од ратоборних номадских староседелаца формирали „Арапску легију”, недисциплиновану армију која је постала преторијанска гарда хашемитских владара. Државну политику и војску у Јордану и данас контролише коалиција краља-дошљака и елите из домаћих бедуинских племена. Економијом, углавном, господаре урбани Палестинци, избеглице, који су од 1947. у таласима стизали из окупираних територија на западној обали реке Јордан. Ове жртве израелског етничког чишћења, коме се не назире крај, у пустињу су донеле космополитизам медитеранског Леванта. Многи су потицали из старих трговачких породица, са искуством живљења у обиљу и греху, без оскудице и одрицања које намеће пустиња. Они су данас већина и најпросперитетнији становници земље – контролишу бизнис, али немају приступ власти. Административна пирамида је за Палестинце скоро сасвим затворена и многи живе као имућни грађани

другог реда.

Краљ и „Трансјорданци” оптерећени су страхом да ће их „прогутати” Палестинци, бројнији досељеници са западне обале реке Јордан. О Палестинцима се у Јордану често говори опасним речником какав су многи Европљани некада користили за Јевреје. Ту има трагова озлојеђености и мржње која је у Европи умела да води у хистерични антисемитизам.

Јордан је омиљена резервна домовина имућних Либанаца, становника мале земље са деветнаест ратоборних секти. Бројни Египћани су у Јордану углавном радничка класа - конобари, возачи, зидари... Отпор бедуина према физичком раду - „прљању руку”, нарочито пред очима других, огроман је. Неки западни аутори су их назвали „паразитским пролетеријатом”. Бедуини мануелни рад сматрају једним од знакова губитка части, своје највредније својине. Они ће пре наставити живот као сиромашни номади него узети чак и неупоредиво боље плаћени мануелни посао.

Јасна расподела части, предузетништва и беде учинила је да типичан јордански ресторан или супермаркет има препознатљиву структуру: власник и менаџери су Палестинци, конобари, чистачи и продавци су Египћани, а чувар паркинга Бедуин. Бедуински идеали, толико слављени у арапским друштвима, данас су првенствено утеха градској сиротињи која све теже брани достојанство. Сећање на славну пустињску прошлост је за становнике прашњавих предграђа Амана доказ племенитих корена, изузетности и супериорности лозе која потиче од непобедивих племена.

Племена су се цепала када би постала превелика за комад пустиње који их је одржавао или су се, измишљајући при том нове историје и генеалогije, придруживала већим племенима када би дошла на ивицу нестанка. Свака пустиња са невероватном прецизношћу дефинише величину заједнице која ту може опстати. У суровом окружењу све се лако губи - Божја воља је непредвидива. Једино над чим становник пустиње има контролу, његово једино власништво је његова част - она се наслеђује, губи, али и поново осваја.

Иако без бедема, пустиња је миленијумима неосвојива тврђава у којој се могло опстати само на један, бедуински начин. По својој природи пустиња је оаза чистоће - све што у њој некако успева да траје тешко је упрљати или променити. То голишаво, скоро бескрајно пространство, само понегде испрекидано моћним стенама, вододеринама и

дубоким кањонима, истовремено је извор и сталне напетости и хармоније која смирује. Зато пустиња тера Бедуине, своју жилаву децу, да живе лавирајући између дуготрајне летаргије и кратког, деструктивног беса.

Рафаел Патаи у књизи „Арапски ум” пише да листа врлина које Арапи данас највише вреднују „има мало тога заједничког са учењима Курана и више одражава преисламске идеале арапских номадских племена”. Сачувати образ и пред пријатељима и пред непријатељима, главни је императив, циљ за чије остварење ја Арапин спреман да плати невероватно велику цену. Самопоштовање је у потпуности одређено односом других. Арапи су склони олако да закључе да су се неким поступком или реченицом осрамотили. Механизми избегавања могућности да испрљају образ одређују скоро све активности. Патаи ову паралишућу опсесију (само)поштовањем и срамотом зове „тиранија образа”.

Ова невероватно моћна „диктатура” преузета је из етоса номада. Уз трагичне последице самовлашћа модерних диктатора и западног мешања, ова опсесија чашћу помаже да се разуме арапско несналажење у глобализованом свету. На њу, како показује регрутни материјал Ал каиде игра и Осама бин Ладен - ништа лакше неће натерати Арапина на акцију од веровања да му је испрљан образ.

У Јордану је сећање на бедуинску традицију изузетно живо и стално ћете се суочавати са некада симпатичним, а некада сморним и бизарним последицама опсесије чувања образа - укључујући и неспремност да се призна грешка или упути извињење. С друге стране, параноја да ће неко бити осрамоћен створила је култ љубазности. Чак и обични, свакодневни изрази куртоазије, када се преведу са арапског, звуче као патетична и извештачена, скоро оперетска претеривања.

Санија Хамади, либанска професорка, арапска друштва описала је као „друштва срамоте”. Схватање части и ислам уједињују становнике младих држава којима владају династије сумњивог легитимитета. Част се истиче или богатством или славним именом племена. Зато се Јордан нуди кроз две наизглед супротстављене реалности: бедуинска, скоро аскетска једноставност и оргија кича утканог у модерне грађевине и животе богатијих. Јордан, као и неки други делови арапског света, често оставља утисак места које живи у погрешном времену. Ова држава, чији је главни град за живота једне генерације од села постао метропола, понекад личи на несигурну, недовршену грађевину, земљу у пубертету у којој много тога не може да нађе своје место. Британцу Џонатану Рабану, једном од најбољих биографа Арабије, Аман је личио на судар аутомобила: „Исток који се зарио у запад, прошлост у садашњост, озбиљно у кич.”

Први бедуински шатори и стада коза су на неколико километара од обода развученог велеграда. Данас бедуини имају мобилне телефоне и расклимане „тојотине” џипове, али зов пустиње је за многе јачи од светлости градова. Суша је њихов највећи непријатељ - кише је све мање. Последњих деценија било је сувих година у којима је

петина бедуинске популације морала да се одрекне традиционалног начина живота под равним и са три стране отвореним шаторима. Преко 80 одсто, од око шест милиона, становника Јордана живи у градовима. Већина Бедуина више не сели црне шаторе - само их око 60.000 и даље истински живи номадским животом.

Кише су у пустињи ретке, непредвидиве и обилне, а „куће од косе”, како Бедуини зову своје ниске, црне тенде, некада ткане од козје длаке - од материјала су који, када се накваси, више не пропушта воду. Мушки део шатора, обично украшен седлом, симболом мушкости, од женске половине дели „зид” од тканине или ћилим. Лети постоји и посебан, класични, затворени шатор у који се жене склањају када у посету дођу мушкарци који нису блиски сродници. У изолованим племенима и даље важи обичај да гост руку коју је испрљао током јела обрише о шаторско платно - мрља нагомилане масти мера је гостопримљивости домаћина.

Јордан лежи у арапској гастрономској „пустињи” која се простире од источних граница Марока до јужних предграђа Дамаска. Ресторани нису део арапске традиције. Оброк ван куће је царство препеченог меса и пиринча, понекад гарниран прекуваним поврћем. Да није либанских и сиријских ресторана у Јордану бисте наишли само на ланце брзе хране и „јагњетину на брду пиринча који плива у мору масти”, како је досадну кухињу Арабије описао британски путописац.

Изузетак су посластичарнице које постоје и у најмањим насељима. Није их тешко препознати - то су места око којих ће бити паркирана гомила аутомобила и када живот сасвим замре у остатку градића. У њима нема места за седење - дебелушкасти мушкарци брзо ће утрчати у кола и пакете преслатког задовољства однети кући. Десерт Јорданци не остављају за крај ручка или вечере, већ га једу као посебан оброк.

Арапи имају много синонима за реч пустиња - једна од њих значи и лавиринт. Рабан пише да у схватању пустиње као лавиринта треба тражити и разлоге зашто Арапи, кад се населе у села или градове, своје куће окружују сплетом уских сокака и слепих улица у којима се тако лако и пријатно изгубити. Сви Арапи су „потомци” пустиње, људи „жигосани песком”, и једино питање је када су преци оставили за собом пространства невидљиве опасности. Само их лавиринт може заштитити, у хијерархијски исцепканом урбаном окружењу, које обуздава анархију њихову, после части, другу највећу љубав.

Бедуини не воле дисциплину и ред. Градове доживљавају као претњу. Пустинја је права „мајка” и свеарапског урбаног хаоса и отпора који стално кључа унутар арапских диктатура. Анархија се развила као једини вентил за људе формиране у окружењу које намеће трпљење, где не можете да опстанете као појединац. Донедавно је тешко било

наћи Бедуина који за живота није бар једном набијао штап у дугачко ждрело своје камиле како не би умро од жеђи. Живот у коме се суочавате са тако убиственим хировима природе производи специфични етос, пун збуњујућих норми.

Ни венчање се не препушта случају. Бедуини су открили да веза заснована само на хировитој и непредвидљивој снази брачне љубави није довољно јака да би брак издржао свакодневне изазове пустиње. Разлог зашто се међусобно венчавају углавном рођаци, деца која се познају од малих ногу, јесте потреба да се обезбеди највеће могуће разумевање, блискост и солидарност супружника који ће се пречесто суочавати са убилачком оскудицом све безводније пустиње. Иако у пустињским заједницама практично нема случајева инцеста, популарна бедуинска изрека каже да је сестра идеална жена за сваког мушкарца. То је мера љубави потребне да се победе изазови о којима не можемо ни да сањамо.

Мухамед је био наш возач у Вади Раму, једном од најлепших места у „каменој Арабији“. Прави Бедуин, згодан, висок, са крупним црним очима, обучен у дугачку беличасту хаљину која на вижљастом телу оставља достојанствен, некако аристократски утисак. Мухамед је желео да моја сапутница упозна и похвали лепоту Ајше, његове рођаке и изабранице која је побегла у издвојени женски шатор чим се наш раздрндани пицк-уп приближио породичном пустињском станишту. Њихов брак ће бити добровољан. Али, док не буде склопљен и Мухамед и ја смо странци - само браћа и отац могу ући у женски шатор. Наш поглед на Ајшино лице би укаљао част њене породице.

Мухамед није желео посреднике. Пристанак младе је обезбедио пратећи је током најтоплијих дана претходног лета, када је морала да отера стадо далеко од најдаљих шатора. Двоје младих су тада у тајности прекршили законе части и проверили своја осећања. Он је тада први и једини пут видео лице девојке коју је упознао као малу, прелепу девојчицу. Ајша је, како нам је испричао док смо пили прејак и пресладак чај који су служила њена мала браћа и сестре (лепота је вероватно највеће богатство ове сиромашне породице), тада скинула зар и показала лице. Није било пољупца и нежности, само потврда узајамних осећања, подгреваних описима других и сећањем на дечје игарије.

Једини знак прогреса на Ајшином пустињском станишту била су велика, црна пластична бурад, гаранција да породица бар више неће остајати без воде. Бедуински шатори, налик неким надстрешницама, скоро су без изузетка или на местима са омамљујућим погледом или уз најпријатнију хладовину, испод моћне стене какву је одабрао Ајшин отац. Оскудица ублажава уживање у слатком чају и игри природе, опојном споју моћи стена и песка.

Чак и када се преселе у град, номади настављају да уживају у пустињи - реч „бедуин” значи и „немиран”. Главни излазак увече је седење на ђебету поред пута, уз наргиле и чај, увек на врху брда или ободу кањона са величанственим погледом. У ноћима огромног пуног месеца целе породице, групе пријатеља или пријатељица до ситних сати уживају у разговору и погледу на пустињу коју не могу да избаце из крви.

Изазови пустиње доносе моралну јасноћу, а њена шкртост избор често сужава на само једну, неретко бруталну опцију. Покоривање заслужују само пустиња и Алах, њен каприциозни господар. Анархија која се укоренила у таквом свету представља један од кључева за разумевање фасцинације Арабијом која је освајала многе умне авантуристе и путописце - од Т. Е. Лоренса до Бруса Четвина. Парадоксално место анархије услед пејзажа за које везујемо тишину и спокој представља и један од разлога зашто нико до данас није успео да напише добру књигу о неуморним луталицама, становницима пустиње.

У вечној оскудици, недостатку свега сем простора, нема много места ни за историју. Један од разлога огромне привлачности ислама на арапском полуострву је и у томе што је тако одлучно одбацио хаотичну прошлост. Племена су тешко прихватала вође и емире - много пре муслиманског „нема Бога до Алаха” - ту је важило бедуинско „нема краља до Бога”. Ујединили су се само једном у историји, под заставом Посланика Мухамеда у VII веку, и био је то један од најуспешнијих освајачких похода свих времена. Ислам као да је скројен за Бедуине. Алах се обраћа појединцу као делу друштва, а не као издвојеној индивидуи.

Лојалност и консензус су за Бедуине кључни принципи. Контрола над огромним простором у коме други људи нису умели да преживе дала им је осећај супериорности, ароганцију и непокорност. Британски путописац је много пре поплаве нафте и петродолара написао да су Арапи људи „који седе у септичкој јами до очију, али им обрве додирују небо”. Данас ћете ту вековима храњену ароганцију и понос осетити као подједнако велику фрустрацију, генератор беса, неретко самоубилачког - Осаминих „19 величанствених” су синови „припитомљене” пустиње. За разумевање 11. септембра пустиња је важна колико и ислам.

У хиперинфлацији америчких „непријатеља број један” почасно место припада покојном Мусабу Заркавију, команданту Ал каидиних снага у Месопотамији. Да није Заркавијевог презимена свет вероватно не би знао за његову Зарку, други највећи град у Јордану. Зарка, само двадесетак минута вожње колима од Амана, представља супротност космополитске престонице. То је град забрађених жена, незапослених мушкараца и огромних посластичарница. Једини повод да дођете у Зарку је жеља да видите одакле долазе они који су током протеклих седам година учинили да нема светске историје без ислама.

Али, у Јордану исламисти нису одговорни за најсуровија и најраспрастрањенија тешка кривична дела. Најчешћа су „убиства због части” - сурове ликвидације жена или девојчица оптужених да су својим поступком укаљале породичну част, која обављају најближи рођаци. Процењује се да на њих данас отпада трећина свих убистава у овој земљи са малом стопом криминала - већина ових злочина никада не буде пријављена властима. Овде се по правилу не ради о прељуби или ванбрачном сексу као „греху” који повлачи најтежу казну. Активисткиње које се баве правима жена процењују да су 70 одсто жртава „убиства због части” биле девице. Некада је довољан „доказ” најобичнији трач или фотографија сестре или ћерке снимљена на јавном месту нечијим мобилним телефоном.

Гази бин Талал, саветник краља за племенска питања, пише да упоредо са просперитетом „долази до промена изазваних модернизацијом. Ерозија традиционалног племенског животног стила учврстила је сву ригидност и конзервативизам културе срама, оставивши је при том без њеног старог кавалерског инстинкта”. Антрополог Шариф Канан каже да у темељу „убиства из части” није ни част, ни контрола сексуалног понашања или појуде, већ питање фертилитета, схватање да су жене породично власништво, племенске „фабрике за производњу мушкараца”. Експерти указују и да мушкарцима од малих ногу бива „испиран мозак” - они верују да само „крв пере (укаљану) част”. „Жена је као маслина”, ако је нападне црв греха, „она мора бити одсечена да би друштво остало чисто”, изјавио је племенски шеик.

Ова убиства су забележена и у заједницама јорданских хришћана. Активисткиње наглашавају парадокс да је чињеница да је Јордан прогресивнији од већине земаља у окружењу допринела расту броја ових убистава. Што су Јорданке добијале већа права и веће могућности запошљавања, а тиме и контакте са мушкарцима који им нису крвни сродници, то је расла и могућност да ће бити оптужене за прљање породичне части и постати мета брата или оца, жртве злочина без казне.

Жене се највише плаше браће. Породице су велике, браћа имају много пријатеља и девојкама, чак и када су пријатељице спремне да обезбеде неопходни изговор, није лако да уговоре сусрете са мушкарцем њиховог срца. Један брат убио је сестру само зато што је у колима нашао иглице зимзеленог дрвета које не расте у делу града где је отишла да се види са другарицом.

Ислам не одобрава оваква убиства, али јордански кривични закон каже да ће мушкарац ако „ухвати своју жену или сродницу у прељуби и убије је или повреди... имати добробит у смањењу казне”. Судије, које често верује да се ради о дужности, а не злочину, обично

се позивају и на члан истог закона који каже да ће казна бити додатно смањена ако је дело извршено у наступу беса. Просечна казна за ова убиства је само седам и по месеци затвора. Поврх свега „обешчашћене” породице обично „поверавају” ова убиства малолетним мушкарцима који не могу бити осуђени на затворску казну. Чак и када убице дођу да одслуже кратке казне, у затворима их сматрају херојима, жртвама неправедног закона. По издржавању кратке казне поносна породица их на капијама затвора дочекује са белим коњем, церемонијалним мачем и музиком - традиционалним знацима одавања почести ономе ко се жртвовао за спас породичне части.

Четрдесет жена је бежећи од „убиства због части” једино уточиште нашло у јорданским затворима. Затвор је за њих једина стварно „сигурна кућа”. Неке у њима добровољно живе дуже од десет година. У земљи има мало разумевања за њихову патњу. Социјални радници су најчешће спремни да помогну само у случајевима када је прељубник (или, много чешће, „прељубник”, јер се по правилу ради о платонским везама) спреман да се ожени с несрећном женом и тако „опере образ” њене породице.

Један од разлога зашто број убистава због части значајније не расте последњих година је што су млађе генерације све конзервативније. У Аману је данас неупоредиво више покривених жена него пре петнаестак година. Оно што можда највише збуњује западњаке је спремност јорданских жена да осуде оне жене које се опиру покривању. За њих су све оне које желе да изађу из „гвозденог кавеза морализма” бесрамне дроље, а мушкарци који повлађују супругама су будале и магарци. Чак и једна од само шест посланица јорданског парламента верује да убиства због части представљају питање идентитета и културе која се не могу игнорисати.

Одлука жене да се „покрије”, заклони под неком формом *hihaba*, мора бити слободна. Али, притисак окружења је све већи. Свака жена бира сама колико ће се „покрити”, али ту нема назад - касније су у животу може само још више сакрити. Стављање мараме подразумева дуге рукаве и одрицање од купаћег костима. У луксузним хотелима у Акаби, које викендом „освоји” аманска елита, данас је тешко видети жену која у воду не улази у црној или сивкастој *xilbabi*

, дугачкој хаљини налик мантији. Ван плаже је све популарнија абаја, мантија која се често шије од провидног црног тила и носи преко сасвим западњачке гардеробе.

И поред свега, Јордан је и даље једна од најлибералнијих арапских земаља. Аман има космополитске клубове, кул кафеа и књижаре који личе на амстердамске. Рабан каже да многи посматрачи, „уљуљкани препознатљивом сличношћу неважних ствари, не

примећују огромну различитост између свега што је важно”.

Аман има и своје „жене у црном”. Свако поподне активисткиње обучене од главе до пете у омиљену боју овдашњих антиратних активисткиња, само са малим прорезом за очи, демонстрирају носећи зелене транспаренте на којима су стихови из Курана. Оне се тако боре противе „неморала” и женске слободе испред Месса Mall-а, највећег шопинг центра у Амону. Мета њиховог беса нису локални политичари, викенд ратници или оптужени за ратне злочине, већ „топићи”, мини сукње и хиљаде скромно обучених Аманки које одбијају да црним платном обезобличе и сакрију своју фигуру. Оне углавном долазе из богатијих предграђа метрополе која се развукла по седам стрмих брда, из великих камених кућа окружених цвећем и малим чемпресима (најлепше медитеранско дрво расте много спорије од богатства Јорданаца).

У Амону је тешко препознати минарете, у Зарки су вам увек пред очима. Заркавијев град је инкубатор милитантних (мушких) непријатеља шопинг центара. Њихов пуритански и самоубилачки жар су разлог зашто је улазак у ове млаве сличан чекирању за лет. Огромна (и бесплатна) гаража Месса Mall-а је скоро увек сасвим празна - због страха од терористичког напада контрола возила је толико спора и темељна да већина муштерија кола оставља по околним лединама и тротоарима.

Шопинг центри и хипермаркети Амона су највидљивији симболи пораза номадске цивилизације, нестајућег света скромних људи без грациозности и рафинираности, друштва утемељеног на одбијању да се робује стварима у коме се све што је најважније не може ни купити ни поседовати. Још пре тријумфа конзумеризма арабијска пустиња, вековима чвориште профитабилних караванских путева, учињена је небитном помоћу модерних технологија. Крај моћи њених становника дошао је пре педесетак година када је савремено оружје пустињу, од огромног и неосвојивог уточишта, претворило у чистину без заклона. Она је тек тада, како је написао енглески путописац, коначно пацификована.

Пустиња у овом делу Арабије није сасвим пуста. Хиљаде коза брсти тешко видљиво и раштркано жбуње. Иако пустињу доживљавамо као непрегледно ничим ограничено пространство, сваки камен, жбун и бунар имају племе - власника. Нигде у свету границе нису невидљивије и мало је места где је санкција за њихов прелазак оштрија. Сваки Бедуин зна где тачно престаје песак његовог племена.

Најлепши песак Арабије крије Вади Рам, долина испресецима златастим планинама којима је пустињски ветар подарио мекоћу и топлину коју немају други стеновити масиви. Огромна пространства Вади Рама можете посетити само на леђима камиле или у раздрнданом бедуинском џипу. Али, Бедуин ће вас возити само по територији његовог племена. Странци су свуда добродошли - али само ако дођу у пратњи припадника племена које је „власник” песка или сами, што је рецепт за самоубиство од жеђи. Три

племена деле огромно пространство, гигантски лавиринт широких кањона и уских клисура - ако одаберете најлепше пејзаже, пропустићете најлепши залазак сунца.

Вади Рам је био омиљено место британског шпијуна Т. Е. Лоренса - и локација где су снимљени неки од најбољих кадрова филма „Лоренс од Арабије”, најлепшег мушког филма свих времена, споменика мачо културе и њеног, често невешто скриваног, хомосексуалног наличја. Пре филма, харизматични пуковник и фотогенични пејзажи Арабије су били изабрани да у америчкој ратној пропагандни замене ружне слике кланице на западном фронту које нису могле да повећају амерички ентузијазам за Први светски рат.

Бедуини воле свој начин живота, слатак чај, маслине и камиље млеко. Али, мало је било људи који су дошли са стране и који су, чак и усред невероватне лепоте Вади Рама, пожелели да остану у том очаравајућем, али невероватно суровом простору. Један од ретких којима песак није био у крви, а који су му се предали је био „Лоренс од Арабије” - мада је овај Ирац, који је усвојио „арапске обичаје као да је рођен с њима”, егзистенцију Бедуина описао као „смрт за живота”.

Лоренс је у огромној пустињи тражио задовољење унутрашњих демона, порива који га је терао да трага за самопоништавањем. Овом мазохисти би, како пише његов биограф Мајкл Ашер у књизи „Лоренс - некрунисани краљ Арабије”, само затвор или положај роба донели већу патњу и понижење од оних која је доживео ратујући са арапским племенима током Првог светског рата.

По повратку из исцрпљујуће Арабије Лоренс је тринаест година плаћао човека да га редовно бичује. Бол је Лоренсу доносио задовољство. Његова неутољива жудња за болом, „изокренути егзибиционизам” који га је терао у опскурна места, донео нам је неке од најзбудљивијих страница историје XX века и открио скривени драгуљ Арабије. У Вади Раму је Лоренс, човек чије је понашање један пријатељ упоредио са „женом која носи вео, али хода голе задњице”, уживао у месту у коме не морате да учините ништа да бисте се осетили безначајним, где није потребно да имате збркани Лоренсов ум да бисте могли да уживате у самопоништавању.

Лоренс је у мемоарима Вади Рам назвао капијом космоса, местом „већим од маште”, магичним пространством где је одлазио да „очисти разум” и врати се на „прави пут”. Вади Рам ће вам се, ако му посветите само један дан, указати као природни храм

мистицизма, једно од места где можете да чујете „звук тишине” и можда поверујете да вам се обратило чак и ваше каприциозно божанство. „Пејзаж је ту”, писао је Лоренс, „одбио да буде позадина, већ је освојио небо и ми, брбљајући људи, постали смо само прашина на његовим стопалима”.

У Вади Раму природа је радила сама. Најлепше место у Јордану је ипак Петра, плод сарадње људског талента и креативне силе природе, место које је прошлог јула изабрано за једно од нових „седам светских чуда”. „Ружичасти град” је уклесан у стенама у стотинак нијанси црвеног, жутог и ружичастог и скривен у огромном природном лавиринту. У срцу Петре је „сик”, два километра дуг, уски кањон који је некада био кључни пролаз на караванском путу којим је у смрдуцкави антички свет допреман тамјан из далеког Јемена.

Најелегантнија рушевина старог света је остала да траје много дуже од грађевина Александрије и других античких градова који су послужили као инспирација талентованим мајсторима да направе престоницу свог краљевства. Набатејци, народ који је нестао у бурама историје, пре скоро два миленијума, клесали су копије фасада грчких и римских храмова на странама стрмих стена затуреним недалеко од Мртвог мора.

Тешко је замислити лепшу и чуднију локацију за један град и стотине некропола које су га нацивеле. Хаотична структура и развученост Петре су плод пустиње - овај град јединствене анатомије је у кратком временском периоду направио сналажљиви номадски народ без икаквог урбаног искуства. Петра није имала зидине - „ђавоља топографија”, десетине уских и дубоких кањона, представљали су непробојни природни бедем.

Вреди пожурити у Петру. Бомбашки на-пади новембра 2005. године, у којима је у три луксузна аманска хотела убијено 60 људи, Друга палестинска интифада (устанак) и 11. септембар су број туриста који дневно посећују Петру смањили двадесетак пута. Те велике трагедије су омогућиле да чак и сада, када се туристи полако враћају у Јордан, можете на неколико сати једно право светско чудо имати само за себе.

Туризам је одавно главни извор девиза у Јордану. Привлачности ове дестинације допринео је папа Јован Павле II који је 2000. године подсетио свет да Света земља не лежи само на западној обали реке Јордан. Данас ова река личи на прљави поток или отворени канализациони канал. Али, ходочасницима који долазе на место Исусовог крштења не смета поглед на ову танку, једва покретну жабокречину. Умирућа река је само једна од жртава пренасељености Свете земље која никада није била сувља и жеднија.

Комад канапа дели посетиоце од остатака цркве из I века. Сасвим сува, песковита рупа окружена каменим плочама је све што је остало. Археолози верују да је Јован крштење обављао у малим базенима која је водом пунила тада моћна река која је вијугала између

њих. Сморени јордански војници и камере израелске војске прате ходочаснике током посете прашњавој забити на самој граници две сумњичаве државе. Незавршена православна црква, педесетак метара даље, и крст на пропланку са кога се папа 2000. године обратио верницима, сведоче да је овај безимени комад јорданске пустиње дефинитивно победио у археолошко-конфесионалној борби за лоцирање тачног места Исусовог крштења.

Десетак километара јужније је Мртво море. Гледано са врха планине Небо, одакле је Мојсије угледао Обећану земљу, његово плаветнило делује живо - то је једна од најупечатљивијих слика у монотоним, непријатно блештавом пејзажу Свете земље. Тек када дођете до спржених плажа, без птица и зеленила, и покушате да разазнате другу обалу кроз измаглицу насталу испаравањем претопле и преслане воде, чудно море вас натера да, пре или касније, помислите на смрт или пакао.

На обали нестајућег мора су четири скупа хотела-бање (spa resorts). Налик добро чуваним тврђавама они су најомиљенија места за викенд изласке богатих и порочних Аманаца - улазак у најјефтинији је 20 евра по особи, за ноћење треба издвојити најмање 200. Унутра доминира музика арапских легенди - Абдула Вахаба, Ум Калсум и Фаируз. Овај рустични звук, направљан да полако буди најснажније емоције, одолева разним локалним инкарнацијама турбофолка. Он опија и лагано гаси осећај за време - ваљда га зато исламски фундаменталисти толико мрзе.

За разумевање ислама, чак и оног јорданског, који се намеће као „умерен“, однос према говору је много важнији од значаја музике. Професори ислама често западним студентима - почетницима говоре да је за муслимане Куран оно што је за хришћане Исус. Али, многи Арапи као да су однос према светој књизи пренели на сваки писани или штампани текст. Рабан каже да са једне стране постоји „приватни језик“, богат и отворен, често пун трачева и претеривања. Насупрот њему је „формални, јавни и свети“ језик штампаног текста, претерано уздржан и ограничен. Нигде јаз између онога што се може рећи и онога што се може написати или изговорити на неком од медија није дубљи него у арапском свету.

Арапска поезија је богата фасцинантним сликама, али је исповедна арапска проза скоро непостојећи жанр. У мемоарима арапских великана нема збуњености, сумњичења и падова, недостају пасажии који би могли да помогну младим Арапима у временима неостварених очекивања и понижења. Тај компас, који би многим незадовољницима можда омогућио да сместе себе и своје неуспехе, остаје у тешко доступном и флуидном домену усменог, онога што се може изговорити, али не и написати. Да би речи постале јавна својина у друштву које инсистира на заједништву, оне су морале бити или осиромашене или ушминкане. Зато Ал Џазира, телевизија од које у Јордану тешко можете побећи, није Арапе шокирала само отварањем деценијама забрањених тема, већ

и језиком, премештањем немилосрдног приватног дискурса у јавну сферу.

У Јордану се не сме ружно говорити о позападњаченој владајућој породици. Било каква критика династије кажњива је у земљи без демократије чији је владар драг гост у Белој кући. Јавно бављење, на пример, лошим породичним односима бројних принчева, њихових мајки и маћеха, или бурним сексуалним животима завађене полубраће „плаве крви”, кажњиво је са једном до три године затвора. Оно о чему се сме говорити је да је краљ Абдула II потомак пророка Мухамеда чија је мајка Енглескиња. Овај (углавном) доброћудни аутократа је љубитељ научне фантастике - појавио се као статиста у „Ратовима звезда”.

Као и многи други проамерички диктатори, краљ Абдула је искористио 11. септембар да још више ограничи слободе и права. Између осталог у кривични закон је уведена и нова, невероватно широка дефиниција тероризма: „коришћење или претња коришћењем насиља”. Америчка исламофобична политичка срца млађани краљ је додатно освојио говором у Вашингтону у коме је позвао „тиху већину” муслимана да своју религију „узму назад од гласних, насилних и необразованих екстремиста” који су „ислам преотели током претходних сто година”.

Краљеви исламистички непријатељи верују да је хашемитска династија отела Јордан од ислама и поклонила га Западу. Одлазећи из земље схватио сам да је на модерном аеродрому тешко купити неки арапски производ. Слика краљевске породице, све са лепом краљицом, Палестинком рођеном у Кувајту и дебељушкастим принчевима, била је једино подсећање да, ипак, нисам негде на Западу. Али, исламска друштва нису аеродромске зграде. Позападњачење је само покожица на сасвим арапском ткиву места које сам посетио. Џонатан Рабан, чија је књига била мој верни водич кроз „камениту Арабију”, пише да је тај танки слој „релевантан за функционисање тих места колико и слој фарбе којим је премазана каросерија за функционисање аутомобила”.

(НИН)